

ผลกระทบของความเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมทางด้านขยะมูลฝอย ต่อที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติ

ธีระพงศ์ ลั่นติภาพ*

บทคัดย่อ

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน (ประเทศเมียนมา กัมพูชา และลาว) ที่กำลังทำงานในประเทศไทยมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการบริโภคทรัพยากร และการสะสมของขยะมูลฝอย ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น เพราะยังเพิ่มขนาดประชากร โดยเฉพาะจากการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติก็จะมีส่งผลกระทบต่อความต้องการของการบริโภค และส่งผลกระทบต่อระดับการผลิตขยะมูลฝอยต่อวันเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่รัฐไม่สามารถกำจัดขยะได้ทันต่อการผลิตขยะ ก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมต่อที่อยู่อาศัย ดังนั้นเพื่อไม่ให้ปัญหาขยะมูลฝอย ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการทำงานของแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลจะต้องมีนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับแรงงานข้ามชาติในเรื่องความสะอาด เพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมและการกำจัดขยะมูลฝอย โดยจะต้องเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการขยะ และส่งเสริมการใช้เตาเผาขยะในชุมชนและสร้างจิตสำนึกในการทิ้งและเก็บขยะ ตลอดจนมีมาตรการลดการผลิตผลิตภัณฑ์และวัสดุที่ก่อให้เกิดขยะและสิ่งปฏิกูลเพื่อให้ขยะตกค้างลดลง

คำสำคัญ: ความเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อม ขยะมูลฝอย ที่อยู่อาศัย แรงงานข้ามชาติ

* อาจารย์ประจำ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

Effects of Environmental Solid Waste Degradation on Migrants Workers' Residences

Thirapong Santiphop*

Abstract

Dense settlements of migrant workers from neighboring countries (Myanmar, Cambodia and Lao) in Thailand are associated with the extra consumption of resources and the accumulation of solid waste in these localities. It is expected that the solid waste will be added as migration from neighboring countries to Thailand increases. Strategies and mechanisms are needed to effectively and efficiently dispose of the waste. Otherwise, there will be environmental impacts and degradation of these habitats. In order to promote a higher-quality living environment for the foreign laborers from neighboring countries, the Thai government must have a housing policy for migrants which includes a hygienic waste disposal system. Mechanisms include promoting the use of community-based incinerators, increasing awareness of garbage collection and disposal, and reduced consumption of products and materials that produce waste and sewage in order to decrease residual waste.

Keywords: Degradation, Environment, Solid waste, Settlements, Migrant worker

---

* Lecturer, Institute for Population and Social Research, Mahidol University

1. บทนำ

ที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ องค์การสหประชาชาติจึงได้มีการกำหนดให้ที่อยู่อาศัยที่เพียงพอเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (The People's Movement for Human Rights Education, 2015) โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของภาครัฐทั้งหมดต้องตระหนักและดำเนินการเพื่อสิทธิมนุษยชนในข้อนี้ และได้มีการกำหนดสิทธิของแรงงานข้ามชาติด้านที่อยู่อาศัยไว้ว่า แรงงานข้ามชาติควรได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกับประชาชนในประเทศ ในการมีสิทธิพักอาศัยและมีโอกาสเช่าพักอาศัยในที่อยู่อาศัยแบบเคหะสงเคราะห์ได้ รวมทั้งการป้องกันการเช่าซื้อที่เอารัดเอาเปรียบ (United Nations High Commissioner for Human Rights, 1990) ด้วยหลักปฏิญญาดังกล่าว จึงมีเหตุผลที่จะอ้างได้ว่าแรงงานข้ามชาตินอกจากการมีสิทธิพักอาศัยและมีโอกาสเช่าพักอาศัยแล้ว ก็ควรได้อยู่ในที่อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมไม่มีมลพิษ เพราะถ้าสภาพแวดล้อมที่ไม่มีมลพิษและที่อยู่อาศัยมีความสะอาดย่อมมีผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดี และทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพก็จะมีผลสำคัญต่อการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยด้วยเช่นกัน การพักอาศัยของแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่นายจ้างเป็นผู้จัดให้โดยให้เช่าในราคาค่าเช่าที่ไม่สูงจนเกินกว่าค่าจ้างรายวันที่ได้รับ ซึ่งส่วนใหญ่ค่าจ้างแรงงานจะอยู่ในขั้นต่ำคือ 80–200 บาทต่อวัน (นุชรรัตน์, 2553) แต่ค่าเช่าที่พักจะอยู่ระหว่าง 900–1800 บาทต่อเดือนในสภาพแวดล้อมที่มีความแออัด และมีความไม่สะดวกในการเข้าถึงที่พัก (อัมพกา, 2557)

การเพิ่มขึ้นของแรงงานข้ามชาติจำนวนมากส่งผลต่อความต้องการการบริการโรค ซึ่งเป็นอุปสงค์ที่เพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากร ทำให้มีการผลิตขยะ และมีขยะมูลฝอยตกค้างจำนวนมากจากปริมาณการบริการโรคที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เป็นการบริหารจัดการขยะยังไม่สามารถทำให้บรรลุผลอย่างถูกวิธี ทั้งทางด้านเก็บและแยกขยะ การกำจัดโดยการเผา การสร้างโรงงานกำจัดขยะในชุมชน และการนำกลับมาใช้ใหม่ (กฤษณทศพิศ, 2555) การเผาขยะที่ผิดวิธี ไม่มีการแยกขยะ จะส่งผลต่อการเพิ่มสารพิษในน้ำ และอากาศ โดยเฉพาะฝุ่นละอองที่มีขนาดเล็กจะส่งผลต่อสุขภาพและการเจ็บป่วย (จิรศักดิ์ และเขมมาวี, 2556; ปฐมพงศ์ ธีรรัตน์ และณัฐพรพรรณ, 2557) ซึ่งเป็นปัญหาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม แรงงานข้ามชาติไม่ทราบเงื่อนไขการจ้างงาน ค่าจ้าง ทำให้มีข้อจำกัดในการเลือกย่านที่พักอาศัย ซึ่งที่พักราคาของแรงงานข้ามชาติโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณย่านชุมชนหนาแน่นที่ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย ไม่ได้มีการดูแล และไม่ได้มีการจัดการให้ครอบคลุมทุกชุมชน (นุชรรัตน์, 2553; คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย, 2558) จากรายงานของกระทรวงอุตสาหกรรมระบุว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญและประชาชนได้ร้องเรียนกับหน่วยงานภาครัฐมากที่สุดคือปัญหากลิ่นเหม็นของขยะมูลฝอยตกค้าง (กรมควบคุมมลพิษ, 2559) ซึ่งเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ชุมชนและที่อยู่อาศัยไม่น่าอยู่และนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อม

วัตถุประสงค์ และแหล่งข้อมูล

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ เพื่ออธิบายความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางด้านขยะมูลฝอย การปรับตัวของแรงงานข้ามชาติ และผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อแรงงานข้ามชาติ โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากรายงานการวิจัย เอกสารตีพิมพ์ และเอกสารเผยแพร่ชนิดต่างๆ

แนวคิดความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตที่มุ่งพัฒนาประเทศในภาคอุตสาหกรรม เพื่อก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่า การส่งออกสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภค ในแง่ของการบริโภคทรัพยากรเพื่อเพิ่มรายได้ของประเทศและการบริโภคทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิต (Black et al., 2011; Warner, 2010; Suhrke, 1993) การที่ประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในรูปแบบของเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ (Exponential function) ซึ่งเป็นการเพิ่มโดยการย้ายถิ่น เพื่อเข้ามาหางานทำของประชากรในชนบท ในกรณีของแรงงานข้ามชาติที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย ได้ส่งผลต่อการเพิ่มประชากรในเมือง และภาวะการใช้ทรัพยากรจำนวนมาก ที่จะนำมาสู่การลดลงของทรัพยากรและการเสื่อมคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้ นำมาสู่ความเสื่อมโทรมและการขาดแคลนทรัพยากรในที่สุด แนวคิดในการอธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental degradation) ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของประชากร ระดับของการบริโภค และกระบวนการใช้ทรัพยากร หรือเทคโนโลยี (Population Reference Bureau, 1988) ซึ่งเป็นความเชื่อมโยงในลักษณะของสมการทางคณิตศาสตร์ คือ

$$I = P \times A \times T$$

เมื่อ I (Impact) หมายถึง ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ในที่นี้หมายถึงการสะสมของขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้น (Waste Accumulation)

P (Population) หมายถึง ขนาดประชากร ซึ่งหมายถึงจำนวนแรงงานข้ามชาติ

A (Affluence) หมายถึง ระดับของการบริโภคของประชากร โดยวัดจากปริมาณขยะมูลฝอยต่อวัน

T (Technology) หมายถึง เทคโนโลยีในแง่ของกระบวนการใช้ทรัพยากรที่เปลี่ยนผ่านเป็นสินค้าสำหรับบริโภค และกลายเป็นขยะมูลฝอยในที่สุด

สมการดังกล่าวอธิบายได้ว่า การสะสมของขยะมูลฝอยที่เป็นผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เป็นผลคูณของขนาดประชากรที่เพิ่มขึ้น ระดับการบริโภคของประชากร และกระบวนการใช้ทรัพยากร กล่าวคือ ยิ่งมีการเพิ่มขนาดประชากร ระดับการบริโภคก็สูงขึ้น และกระบวนการใช้ทรัพยากรก็มากขึ้น และก็จะยิ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเช่นกัน

สภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เสื่อมโทรม และเป็นปัญหาต่อการดำรงชีวิตในบริเวณชุมชนแออัด คือการมีขยะมูลฝอยตกค้างจำนวนมาก โดยที่ส่วนมากไม่สามารถย่อยสลายหรือถูกดูดซึมเข้าไปกับธรรมชาติได้โดยง่าย เนื่องจากเป็นขยะที่เกิดจากเสื้อผ้า กระดาษ ขวด กระจก และพลาสติก ขยะเหล่านี้ยากต่อการย่อยสลาย โดยธรรมชาติบางส่วนทิ้งไว้ตามบ้านเรือน บนถนน ท่อระบายน้ำ และในที่ดินว่างเปล่า บางส่วนนำฝนได้ชะล้าง ไหลลงสู่ลำคลองสาธารณะ และซึมลงสู่ใต้ดิน ส่วนสภาพแวดล้อมทางสังคม ชุมชนก็เสื่อมโทรม สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่ทำงานของผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาอย่างต่อเนื่องมีส่วนในการร่วมเพิ่มปริมาณขยะตกค้างทั้งในสถานที่ทำงาน และที่อยู่อาศัย

ในขณะนี้ยังไม่พบว่า รัฐบาลไทยได้กำหนดให้มีแผนการเพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศอย่างชัดเจน โดยเฉพาะนโยบายของรัฐทางด้านที่อยู่อาศัย ที่ส่งผลต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติ ในฐานะที่เป็นแรงงานหลักในภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน (กฤษทลทิพย์, 2555) อีกทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2558 ก็ได้กำหนดยุทธศาสตร์เฉพาะด้านที่อยู่อาศัยแต่อย่างใด แต่ได้เสนอแนวทางที่เน้นการพัฒนาชุมชนและสังคมให้ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือแนวทางการสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคอาเซียนที่เน้นการพัฒนาฐานการผลิตและการลงทุนตามแนวพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Corridor) เพื่อสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรมโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

นอกจากนี้รัฐบาลก็ได้มีการสร้างกลไกระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ ที่จะเข้ามาทำงานในประเทศไทยเอาไว้ 3 ระดับคือ 1) คณะกรรมการอาเซียนแห่งชาติ 2) สำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ และ 3) คณะกรรมการและอนุกรรมการดำเนินงานตามแผนงานในแต่ละด้าน โดยกำหนดให้มีการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านเอกชนและแรงงาน (กรมอาเซียน, 2558) รวมทั้งรัฐบาลปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) ก็ได้ใช้นโยบายการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการมาดูแลรับผิดชอบเป็นการเฉพาะ ซึ่งก็คือคณะกรรมการนโยบายการจัดการปัญหาแรงงานข้ามชาติ (กนร.) เพื่อแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติทั้งระบบ รวมทั้งการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาที่อยู่อาศัย (สำนักข่าวทีนิวส์, 2559)

นโยบายการจัดระเบียบของรัฐบาลในปัจจุบัน โดยเฉพาะในจังหวัดที่เป็นแหล่งการว่าจ้างงานที่สำคัญของแรงงานข้ามชาติ รัฐบาลได้จัดระเบียบให้แรงงานข้ามชาติพักอาศัยในอาคารให้เช่า ซึ่งมีระเบียบการเช่าอยู่อาศัยได้กำหนดไว้คือห้องพัก 1 ห้องอยู่ได้ไม่เกิน 4 คน (สาครออนไลน์, 2558) ทำให้เกิดเป็นพื้นที่อยู่อาศัยเฉพาะ เช่น พื้นที่ชาวพม่า พื้นที่ชาวกัมพูชา พื้นที่ชาวลาวในจังหวัดสมุทรสาคร ส่วนแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองโดยไม่มีเอกสารแสดงตนจะหลบซ่อนพักอาศัยในแหล่งที่เข้าถึงได้ยาก ส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนแออัด หรือตรอกซอยที่คับแคบและสภาพที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ (อดิคร, 2559)

สภาพแวดล้อมทางที่อยู่อาศัย คือ แรงงานข้ามชาติจะอยู่ท่ามกลางชุมชนที่มีประชากรหนาแน่น แรงงานข้ามชาติที่ทำงานในโรงงานประมงส่วนใหญ่จะพักอาศัยใกล้โรงงาน หรือใกล้สถานที่ประกอบการประมง ซึ่งมีเสียงดังรบกวน และมีปัญหาการถ่ายเทของอากาศ เพราะที่พักอาศัยเป็นชุมชนแออัดมาก และมีขยะมูลฝอยตกค้างในบริเวณชุมชนและที่อยู่อาศัยจำนวนมากที่ไม่ได้จัดการ เนื่องจากการดำเนินการจัดการเก็บขยะไม่สามารถทำได้โดยง่าย (เวนิกา, 2555) เช่นการเคลื่อนย้ายขยะ ไม่สามารถใช้พาหนะสำหรับขนย้ายได้ทุกพื้นที่ เพราะถนนในชุมชนแออัดมากๆ มีความยากลำบากที่จะเข้าถึง เพราะการจราจรคับคั่ง ทำให้ขยะมูลฝอยมีการสะสมในชุมชน ล้ำคอง ริมถนน และกลายเป็นสภาพแวดล้อมที่ไม่น่าอยู่อาศัย และนำไปสู่ความเสื่อมโทรมในที่สุด (กฤษทลทิพย์, 2555)

การปรับตัวของแรงงานข้ามชาติต่อสภาพแวดล้อม

จากการที่สภาพแวดล้อมในที่ทำงานและที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติไม่ว่าจะเป็นทางด้านนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อมทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การปรับตัวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำงานและการดำรงชีวิตที่จะต้องอยู่ท่ามกลางสังคมที่หลากหลายทางด้านภาษาและแบบวิถีการดำรงชีวิต (Life Style) แรงงานข้ามชาติ

ส่วนใหญ่ได้อาศัยเครือข่ายทางสังคมช่วยในการปรับตัว แรงงานข้ามชาติได้ปรับตัวกับสภาพแวดล้อมการทำงานปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของนายจ้าง การปรับตัวส่วนหนึ่งได้รับความช่วยเหลือจากแรงงานรุ่นก่อนที่เคยเข้ามาทำงาน เช่น แรงงานข้ามชาติจากประเทศเวียดนามได้พยายามปรับตัวในการใช้ทางภาษาเพื่อสื่อสารกับคนไทย โดยเรียนภาษาไทย แรงงานข้ามชาติที่พูดภาษาไทยไม่ได้ต้องประสบกับความยากลำบากในการทำงานและไม่ได้อำนาจแรงงานสูง เนื่องจากนายจ้างใช้เกณฑ์ความสามารถในการสื่อสารภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดค่าจ้าง (คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย, 2558) ดังนั้น เพื่อความสะดวกในการทำงานและการติดต่อกับสังคมและชุมชนโดยรอบที่อยู่ท่ามกลางชุมชนปลายทางการย้ายถิ่นที่มีความแตกต่างทางภาษา แรงงานข้ามชาติต้องปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม ปรับตัวต่อที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ และปรับตัวต่อสังคมเพื่อลดสังคมมายาคติ (วัชรวิ, 2556; ภณิการ์, 2549) เพราะสังคมไทยยังไม่วางใจแรงงานข้ามชาติ โดยเห็นว่าอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงและเกิดปัญหาอาชญากรรม การปรับตัวจะช่วยลดปัญหาดังกล่าวลงได้ (อดิสร, 2559) การปรับตัวทางด้านการแต่งกาย และรูปแบบการบริโภคของแรงงานข้ามชาติไม่มีปัญหามาก เนื่องจาก การแต่งกายและการบริโภคของแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติจากประเทศลาว ในขณะที่สังคมของแรงงานข้ามชาติมีขนาดเล็ก แต่มีลักษณะการรวมกันเป็นกลุ่ม และเป็นเครือข่ายโดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติจากประเทศเมียนมา ที่เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีการรวมกลุ่มและเป็นเครือข่ายมากกว่า แรงงานข้ามชาติจากประเทศกัมพูชาและลาว เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็กกว่า ซึ่งการเป็นกลุ่มและเป็นเครือข่ายนี้ ก็เพื่อการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ทัศนคติและความเชื่ออย่างเดียวกัน เพื่อพึ่งพาอาศัยและเพิ่มความสามารถในการปรับตัวในเรื่องการทำงานให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสถานที่ทำงาน และสอดคล้องกับวิถีของชุมชนท้องถิ่น และสังคมไทยในด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านศาสนา การทำบุญ การสวดมนต์ และทางด้านภาษา (อภิชาติ และ เกียรติวา, 2556)

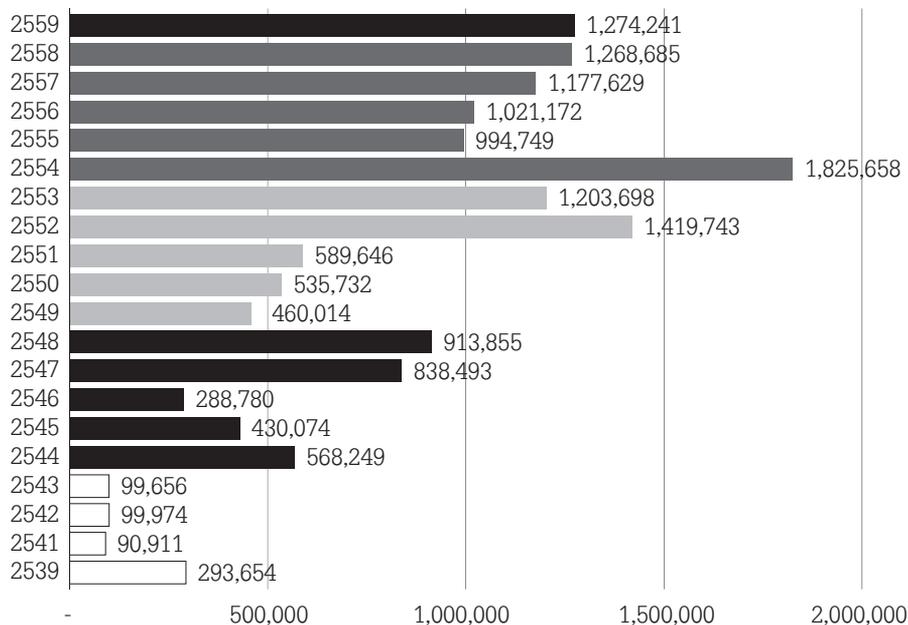
ความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยแรงงานข้ามชาติ

ถึงแม้ว่าตัวเลขที่แสดงจำนวนแรงงานข้ามชาติจากประเทศเมียนมา กัมพูชา และลาว ในรูปที่ 1 จะไม่สามารถบอกถึงจำนวนแรงงานข้ามชาติที่แท้จริงในประเทศไทยได้ เนื่องจากยังคงมีแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาอาศัย และทำงานโดยไม่ได้ขอใบอนุญาตทำงาน หรือไม่ได้ทำงาน ซึ่งรวมทั้งเด็กและผู้สูงอายุ แต่ก็สะท้อนถึงแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี คือในปี พ.ศ. 2559 (ณ สิ้นเดือนมกราคม 2559) มีจำนวนแรงงานข้ามชาติจากประเทศเมียนมา กัมพูชา และลาวที่ได้รับใบอนุญาตทำงานในประเทศไทย จำนวน 1,274,241 คน ซึ่งมากกว่าจำนวนแรงงานข้ามชาติจากประเทศเดียวกันที่ได้รับใบอนุญาตทำงานในประเทศไทยเมื่อ 20 ปีที่แล้ว (ปี พ.ศ. 2539) ถึงประมาณ 5 เท่า โดยกระจายกันไปเกือบทั่วทุกจังหวัดของประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่เขตเมือง หรือเขตอุตสาหกรรมที่มีความต้องการแรงงานกลุ่มนี้ ซึ่งแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของแรงงานข้ามชาตินี้ส่วนหนึ่งน่าจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของขยะ และการตกค้างของขยะมูลฝอยในประเทศไทยด้วย

กรมควบคุมมลพิษ (2559) รายงานว่า ขยะมูลฝอยตกค้างสะสมทั่วประเทศไทยมีทั้งหมด 30,000,000 ตัน โดยที่รัฐบาลสามารถจัดการขยะตกค้างสะสมได้ 15,000,000 ตัน หรือร้อยละ 50 ของปริมาณขยะตกค้างสะสมทั้งหมดเท่านั้น ซึ่งเกณฑ์มาตรฐานของกำจัดขยะมูลฝอยจะเท่ากับ 0.9–1.1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2559) โดยทั่วไปการทิ้งขยะมูลฝอยค่าเฉลี่ยจะเท่ากับ 1.5 กิโลกรัมต่อวันต่อคน ดังนั้นในหนึ่งวันจะมีปริมาณขยะมูลฝอยที่ตกค้างมากกว่ามาตรฐานของการจัดการจำนวน 0.4–0.6 กิโลกรัมต่อคน (Thai Publica, 2016)

การสะสมขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลในชุมชนจำนวนมากทำให้ที่อยู่อาศัยไม่น่าอยู่ เพราะมีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรในชุมชน การบริหารจัดการขยะโดยการเผาขยะในพื้นที่ว่างมีปัญหา เนื่องจากชุมชนส่วนมากไม่มีเตาเผา ขยะมูลฝอยเมื่อได้แยกประเภทขยะแล้วจะมีการขนส่งไปเผาหรือฝังกลบในพื้นที่เฉพาะ หลายเมืองในประเทศไทยได้กำหนดนโยบายและกำหนดให้มีพื้นที่เฉพาะสำหรับทิ้งขยะ โดยขยะบางส่วนได้ถูกลำเลียงเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมเพื่อทำการผลิตและนำกลับมาใช้ใหม่ แต่ในข้อเท็จจริงแล้วไม่สามารถจัดการได้หมด เพราะมีปัญหาทางด้านงบประมาณที่ต้องใช้ค่อนข้างมาก ซึ่งค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยในการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนทั่วประเทศประมาณ 200–400 บาทต่อวัน ขยะมูลฝอยที่เหลือจึงก่อให้เกิดปัญหาการกำจัดและการนำกลับมาใช้ใหม่ยังไม่บรรลุผล ทำให้ขยะตกค้างมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี (จิรวัดน์, 2555)

รูป 1 จำนวนแรงงานข้ามชาติจากประเทศเมียนมา กัมพูชา และลาว ที่ได้รับใบอนุญาตทำงานในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2539–2559

ที่มา: 1) ฝ่ายทะเบียนและข้อมูลสารสนเทศ สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กระทรวงแรงงาน (ปี 2559 ข้อมูลถึงสิ้นเดือนมกราคม) และ 2) กฤตยา และ พันธุ์ทิพย์, 2548

ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และแรงงานข้ามชาติ

การพยากรณ์ปริมาณการสะสมขยะมูลฝอยที่เป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางขนาดประชากร แรงงานข้ามชาติ ปัจจัยทางด้านรายได้และระดับการบริโภค ปัจจัยทางเทคโนโลยีในฐานะเป็นกระบวนการบริโภคทรัพยากรที่ก่อให้เกิดขยะ โดยถ้าปัจจัยใดๆ เปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ยังมีกระบวนการใช้และบริโภคทรัพยากรที่จะก่อให้เกิดการสะสมขยะมากเท่าใด ก็จะมีปัญหาในการจัดการ และทำให้มีขยะเหลือตกค้างมากขึ้นเท่านั้น ถ้ากระบวนการบริโภคทรัพยากรลดลง รายได้ลดลง ขนาดประชากรเล็กลง ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ก็จะลดลง ถ้าปัจจัยดังกล่าวมานี้เพิ่มขึ้น ผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นด้วย (Benitez, Lozano-Olvera, Morelo & Vega, 2008)

การเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติเฉพาะที่เข้าเมือง โดยมีเอกสารแสดงตนเพื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทย ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วงระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งได้ส่งผลต่อการขยายตัวของที่พักอาศัยของแรงงานข้ามชาติในช่วงเวลาที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยในปัจจุบันได้ขับเคลื่อนแบบแผนการจัดการแรงงานข้ามชาติใน 3 รูปแบบคือ การสำรวจข้อมูลที่แท้จริงของแรงงานข้ามชาติทั้งที่เข้าเมืองโดยมี/และไม่มีเอกสารแสดงตน การจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ และการจัดระเบียบที่พักอาศัยให้กับแรงงานข้ามชาติในรูปแบบของพื้นที่เฉพาะ (Specific Zone) เพื่อให้เป็นไปตามหลักสากลต่อสิทธิมนุษยชนของแรงงานข้ามชาติที่มาทำงานในประเทศไทย (คมชัดลึกออนไลน์, 2558) ยิ่งไปกว่านั้นขนาดประชากรแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือ หรือกึ่งฝีมือ มีแนวโน้มที่จะขยายตัวต่อไป โดยเฉพาะในขณะนี้ ประเทศในอาเซียนได้เข้าสู่ประชาคมหนึ่งเดียว คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ซึ่งจากจำนวนของแรงงานข้ามชาติที่อาศัยในประเทศไทยในปัจจุบัน และแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของแรงงานข้ามชาติ ร่วมกับความเป็นจริงที่ว่า แรงงานข้ามชาติในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ/กึ่งฝีมือ มีรายได้ไม่สูงนัก ทำงานและอาศัยในชุมชนที่มีมาตรฐานการกำจัดขยะมูลฝอยต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ ทำให้คาดได้ว่า นอกจากจะมีการผลิตขยะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากขนาดประชากรแล้ว ยังจะมีปริมาณขยะตกค้างในชุมชนที่อาศัยของแรงงานข้ามชาติ มากกว่าชุมชนอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สรุป

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติ มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการบริโภคทรัพยากรและการสะสมของขยะมูลฝอย การสะสมปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น จากการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ ยิ่งขนาดประชากรขยายตัวเพิ่มมากขึ้นก็จะยิ่งส่งผลต่อการเพิ่มความต้องการของการบริโภค และส่งผลกระทบต่อการเพิ่มระดับการทิ้งขยะมูลฝอยต่อวันจำนวนมาก โดยที่ไม่สามารถกำจัดได้หมด ในปัจจุบันประเทศไทยมีความสามารถกำจัดขยะ และนำกลับมาใช้ใหม่ได้เพียงร้อยละ 50 เท่านั้น ที่เหลืออีกเกือบครึ่งเป็นขยะและสิ่งปฏิกูลตกค้างที่จะก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมต่อไป

เพราะที่อยู่อาศัยแรงงานข้ามชาติมีปัญหามลพิษและความแออัด มีขยะมูลฝอยตกค้างจำนวนมาก จึงทำให้แรงงานข้ามชาติต้องมีการปรับตัวทั้งในด้านการทำงาน และปรับตัวตามความต้องการของนายจ้าง ปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย การเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย เนื่องจากความต้องการการบริโภคเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากขนาดประชากรเพิ่มมากขึ้น

ถึงแม้ว่า รัฐบาลปัจจุบันได้ใช้นโยบายการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติทั้งระบบ รวมทั้งการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการทำงานของแรงงานข้ามชาติด้วยแล้วนั้น การศึกษานี้ เสนอแนะให้เพิ่มประสิทธิภาพของการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดขยะ โดยส่งเสริมการใช้เตาเผาขยะในชุมชนอย่างกว้างขวาง และสร้างจิตสำนึกในการลดการผลิตขยะ การเก็บและทิ้งขยะ ตลอดจนมีมาตรการลดการใช้ผลิตภัณฑ์และวัสดุที่ก่อให้เกิดขยะและสิ่งปฏิกูล เพื่อให้มีปริมาณขยะตกค้างลดลง

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล และ พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2548). คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทยในการจัดการปัญหา มิติสุขภาพและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ. สิ่งพิมพ์หมายเลข 294. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม.
- กฤษณทิพย์ พาณิชภักดี. (2555). นโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับแรงงานข้ามชาติ: การเตรียมพร้อมของไทยเมื่อเปิดเสรีทางการค้า AEC. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2559). สถานการณ์มลพิษประเทศไทยรอบ 6 เดือน. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2559 จาก http://www.pcd.go.th/public/Publications/print_report.cfm?task=pcdreport2558.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2559). สิ่งแวดล้อมท้องถิ่น คำอธิบายตัวชี้วัด อัตราการผลิตขยะมูลฝอย. สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2559 จาก http://local.environnet.in.th/explain_detail.php?id=175.
- กรมอาเซียน. (2558). การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยสู่การเป็นประชาคมอาเซียน. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2558 จาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/news/2352/56376>.
- คมชัดลิกออนไลน์. (2558). ต้นสมุทรสาคร ต้นแบบจัดการที่อยู่อาศัยต่างดาว. สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2558 จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20140818/190320.html>.
- คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย. (2558). สถานการณ์แรงงานอพยพข้ามชาติในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2558 จาก www.trclabourunion.com/d536.doc.
- จิรศักดิ์ สุรังคพิพรรธน์ และ เขมมารี รัชชชูชีพ. (2556). ประสิทธิภาพและคุณภาพการจ้างคนภายนอกของการเคหะแห่งชาติในการ บริหารจัดการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ใช้แรงงานไทยและผู้ใช้แรงงานต่างดาว เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี, ปทุมธานี.
- จิรวัดน์ โคตรสมบัติ. (2555). น้ำเน่าเสีย: ปัญหาขยะมูลฝอย. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2559, จาก <https://sites.google.com/site/naneaseiy/payha-khya-mulfx>
- นุชรัตน์ ต้นตระกูล. (2553). สภาพการอยู่อาศัยของแรงงานต่างดาว: กรณีศึกษาชุมชนมหาชัยนิเวศน์ ตำบลโคกขาม จังหวัด สมุทรสาคร. ภาควิชาการพัฒนาระบบเมืองจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ปฐมพงศ์ มโนหาญ, อิศารัตน์ บัวตาทิพย์ และ ณิชพรพรรณ อุตมา. (2557). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในจังหวัด เชียงราย: มุมมองด้านการค้า แรงงาน และสิ่งแวดล้อม. สำนักงานเศรษฐกิจชายแดนและโลจิสติกส์, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้า หลวง, เชียงราย.
- ภณิการ์ เพชรเขียว. (2549). การปรับตัวของแรงงานต่างดาวชาวพม่า เชื้อชาติมอญ: ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานในบริษัทสวนยาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- เวนิกา คันธี. (2555). สภาพสังคมและเศรษฐกิจของแรงงานต่างดาวที่อาศัยอยู่ใน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วัชร ศรีคำ. (2556). การปรับตัวของแรงงานข้ามชาติเวียดนามในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสาร ภาษาและวัฒนธรรม, 32 (1): 47-65.
- สาครออนไลน์. (2558). คสช. ลงพื้นที่สมุทรสาคร พังปัญหาแรงงานต่างดาว เล็งจัดโซนนิ่งที่พัก. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2558 จาก <http://www.sakhonline.com/news/?p=8949>.
- สำนักข่าวทีนิวส์. (2559). นโยบายเร่งด่วน คสช. แก้ปัญหาแรงงานต่างดาว. ในคอลัมน์ เจาะข่าวร้อนล้วงข่าวลึก, สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2559 จาก <http://www.tnews.co.th/html/content/95687/>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม พ.ศ. 2559 จาก http://www2.oae.go.th/EVA/download/Plan/SummaryPlan11_thai.pdf.

- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กระทรวงแรงงาน. (2559). *ข้อมูลสถิติรายปี และ รายเดือน พ.ศ. 2544–2559*, สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม พ.ศ. 2559 จาก <http://wp.doe.go.th/wp/index.php/th/2013-07-25-03-45-44/2013-07-25-03-50-28>
- อดิศร เกิดมงคล. (2559). *ภาพรวมของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2559 จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=inthedark&month=21-10-2007&group=18&gblog=38>.
- อัมพกา มาตา. (2557). *การศึกษาแรงงานข้ามชาติในจังหวัดเชียงราย*. ศูนย์ข้อมูลภูมิภาคและท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- อภิชาติ สุวรรณรัตน์ และ เกียรติมา บุญปรากการ. (2556). ลาวพลัดถิ่น: การกลายเป็นแรงงานข้ามแดนในพื้นที่จังหวัดสงขลา. *บทความวิจัยเสนอการประชุมมหาดไทยวิชาการ*, 435 (4): 134–141.
- Benitez, S.O., Lozano-Olvera, G., Morelos, R.A., and Vega, C.A. (2008). Mathematical modeling to predict residential solid waste generation. *Waste Management*, 28: S7–S13.
- Black, R., Adger, W.N., Arnell, N.W., Dercon, S., Geddes, A. and Thomas, D.S.G. (2011). Effect of environmental change on human migration. *Global Environmental Change*, 21: 3–11.
- The People’s Movement for Human Rights Education. (2015). *The People’s Movement for human rights learning*. Retrieved December 10, 2015, from <http://www.pdhre.org/rights/housing.htm>
- Population Reference Bureau. (1988). *Population change, resources, and the environment*, *Population Bulletin* 53 (1) March 1988.
- United Nations High Commissioner for Human Rights. (1990). *International Convention on the protection of all migrant Workers*. Retrieved December 10, 2015, from <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>.
- Suhrke, A. (1993). *Pressure points: environmental degradation, migration and conflict*. University of Toronto and the American Academy of Arts and Sciences, Cambridge, MA.
- Thai Publica. (2016). *Green energy excellence*. Retrieved January 27, 2016, from <http://thaipublica.org/2014/11/bangkok-big-garbage-problem/>.
- Warner, K. (2010). Global environment change and migration: *Governance challenges*. *Global Environmental Change* 20: 402–413.